EVEREST

1609

tamadres.com

VEDAT OZAN

1959 İstanbul doğumlu. Kadıköy Maarif Koleji ve Boğaziçi Üniversitesi mezunu olan Vedat Ozan, Açık Radyo'da 150 küsur hafta boyunca süren "Koku" programının yapımcısı ve sunucusudur. İFSAK'ta fotoğraf üzerine aldığı eğitimlerin ardından proje koordinatörlüğü ve fotoğraf eğitmenliği yaptı. Bunun yanısıra *İFSAK* dergisi yayın kurulunda da yer aldı. Profesyonel bağımsız parfümörlüğünün yanısıra duyular (ve özellikle koku duyusu) konusunda çalışmalar yapan, yurtiçi ve yurtdışında muhtelif akademik ve/ya popüler dergide koku algısı üzerine makaleleri yayımlanan, "koku" ve "lezzet algısı içinde koku" kavramları üzerine uzmanlığıyla bilinen Ozan, halen parfümörlük yapmanın yanısıra koku algısının işlendiği Uygulamalı Koku Atölyeleri yürütmekte, kurumlara yönelik koku eğitim danışmanlığı yapmakta ve İ. Bilgi Üniversitesi Kültürel İncelemeler YL Programı'nda "Koku ve Duyuların Kültürel Tarihi" dersini vermektedir. Ozan, dört ciltlik "Kokular Kitabı" üzerinde çalışmaya devam etmektedir.

tamadres.com

KOKULAR KİTABI - III

KÜLTÜRLER

VEDAT OZAN

§

tanadip.com

Yayın No **1609**
İnceleme **71**

Kokular Kitabı III - Kültürler
Vedat Ozan

Editör: Mesut Varlık
Düzeltmen: Orçun Türkay
Kapak görseli: Veba dönemi Avrupa'sından
"gagalı" hekim gravürü.
Kapak tasarımı: Emir Tali
Sayfa tasarımı: Müge Günbaş

© 2016, Vedat Ozan
© 2016; bu kitabın tüm yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Aralık 2016

ISBN: 978 - 605 - 185 - 089 - 4
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110
Fatih-İstanbul
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari. com
www. everestyayinlari. com
www. twitter. com/everestkitap
facebook.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

kitapnadres.com

İçindekiler

Teşekkürler 7
Önsöz Mektubu 13
Hey Onbeşli, Onbeşli 23
İki Şehrin Hikâyesi - Reloaded 41
Fargeon Majestelerinin Hizmetinde 61
Ozon, Elektrik, Kehribar 77
Diyar-ı Hint'ten 91
"Ağbi, Önceki Hayatında Robin Hood muydun?" 105
Bütün Yollar Roma'ya Çıkar... 119
Kurtlar Vadisi: Roma 131
Roma Organize Sanayi Bölgesi 147
Koku Dili ve Kokulu Dil 167
Kar Beyaz 179
Osmoloji ile Antropoloji Bi Gün... 193
"Valar Morghulis" - "Herkes ölmelidir" 205
Geçelim Buraları 229
FemİnİSt Qızlar eQlesİn 241
Gılgamış'ın Ölümsüzlük Aşkı, ... 253
Ayavaska Kafası 271
"Ars Gratia Artis" – "Sanat Sanat İçindir" 283
Cesur Kokulu Opera 303
Kokunun Çocukları 309
Sinensis or not sinensis! 321
Çin İşi Fumum 335

tonadres.com

Toplama Kampları 349
Mısır Çarşısı 369
Ey Ruh, Geldiysen Üç Kere… 385
Nicot Bey ve Tütünlü İşler 393
Gene Bir İngiliz Oyunu 409
Okuma Listesi 425
Dizin 443

tamadres.com

Teşekkürler

İlk teşekkür, çekirdek aileye. Yoğun bir süreçti, çoğu günü (hatta haftayı) evde değil atölyemde, yazıların başında sabahlayarak geçirmek zorunda kaldım. Bir de bir şeyler yazarken, yaştan mıdır nedir, olağan halimden daha huysuz ve sinirli olduğumu fark ediyorum artık. Yazının başına oturduğumda, bırakın birisinin yanıma gelmesini, telefon bile çalsın istemiyorum. Ama birisi gelmese bile, telefon bu, çalıyor işte. Bu huysuz ve evden uzak dönemimde karım Sibel'in gösterdiği anlayışa teşekkür ediyorum. Oğlum Burak, bir önceki kitapta olduğu gibi, bu kitabın yazılış sürecinde de yurtdışındaydı. E-posta göndermenin ötesinde teknolojinin diğer nimetlerinden de faydalanarak bazı konularda fikrini almak için whatsapp'ı bile kullandığımı itiraf edeyim. Burağım, çok teşekkür ederim onca karışıklığının içinde sorularıma cevap verdiğin, gönderdiğim metinleri düzeltme notlarıyla beraber cevapladığın için.

Neden huysuz oluyorum yazarken? Çünkü her sayfada bin türlü kaynağı açıp kapamak, bazen çapraz kontroller yapmak gerekiyor ve benim masamın karışıklığını bilenler bunun ne kadar müşkül bir iş olduğunu tahmin edebilirler. Kitapların rafa sığmayanları üst üste yığılmış vaziyette; ya birini çekerken diğerleri üzerine yığılıyor ya da aradığına umduğun kadar çabuk ulaşamıyorsun. Ancak üç kitap hep yanıbaşımda olmalarından sebep, bu karmaşadan uzak oldular. Biri, Constance Classen, David Howes

tanecres.com

ve Anthony Synnot'un editörlüğünde pek çok değerli biliminsanının makalelerinin biraraya getirildiği *Aroma, The Cultural History of Smell*; diğeri Jim Drobnick'in editörlüğünü yaptığı bir başka makale derlemesi olan *The Smell Culture Reader*; üçüncüsü ise Marie-Christine Grasse'ın editörlüğünde oluşturulan *Perfume, A Global History: From the Origins to Today*. Her üç kitabın da içlerinde yer alan makalelerin müelliflerine, bu makalelerin anlamlı bir metinler bütünü halinde okura sunulmasını sağlayan editörlerine oldukça büyük bir teşekkür borçluyum. Sağ olsunlar, zengin ve ufuk açıcı çalışmalarıyla bazen bana söyleyecek tek laf bırakmadılar; bana düşen, sadece dediklerini daha kolay anlaşılır bir şekilde yeniden ve Türkçe formüle etmek oldu. Sadece bu üç kitabın editör ve yazarları değil, son sayfalarda göreceğiniz "Okuma Listesi" bölümünde sıralanmış çalışmalar da gerek kitap, gerek makaleler olarak bu kitabın içeriğinin kaynak ve temellerini oluşturdular.

Kitabın ilk bölümlerini yazdığım sırada masamda özellikle kolay ulaşılabilir bir yere koyduğum ve yazarına müteşekkir olduğum bir kitap daha vardı: *A Scented Palace, The Secret History of Marie-Antoinette's Perfumer*. Elisabeth de Feydeau'nun akıcı bir üslupla kaleme aldığı bu kitap, içeriğinden öte başka bir şey daha söylüyordu bana. Geçmişi değerlendirmeye çalışırken dönemin ünlü figürlerinin yakınında yer alan ama projektörlerin ışıltısından uzakta kaldıkları için nispeten "küçük insanlar" olarak algıladığımız figürlerin önemli hayatlarının ihmal edilmemesi gerektiğini. İsimlerine ve hayatlarına genişçe denilebilecek oranda yer verdiğim gerek Jean-Louis Fargeon, gerekse Renato Bianco benim için böyle figürlerdi. Onları anlamadan, yanlarında oldukları ünlüleri tam olarak çözebilmek mümkün değildi.

İzmir'in güzel insanları, kıymetli dostlar Aybala ve Nejat Yentürk, 2005 yılında gerçekleşmesine katkıda bulundukları "Kutsal Dumandan Sihirli Damlaya" sergisi için (Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi) hazırlanan kitaptaki yazılarıyla, bu coğrafya insanının tarih içinde koku ve kokulu ürün konusundaki yaklaşımlarında yaşanan kıt kaynak sorununun üstesinden gelmeme yardımcı oldular. Kendilerine hem teşekkür ediyorum, hem

Lamdere.com

de sergi kitabında bize yansıyanlar dışındaki bilgi birikimlerinin kısa zamanda basılı bir hale, yani kitaba dönüşmesini yürekten diliyorum.

Basılı kaynak dışında da destekleri nedeniyle teşekkür borçlu olduğum dostlar var. Kadim dostum, okul arkadaşım ve "yoldaşım" Tahir Enkavi mesela, kitabın "Valar Morghulis" bölümünün yazımı sırasında Cemal Kafadar'ın kıymetli bir makalesine deliler gibi çırpınarak ulaşmaya çalışırken, bazen üstesinden gelmekte zorlandığımız sorunların çözümlerinin sandığımızdan basit olabileceğini gösterdi. Ben metni internette bin türlü anahtar kelimeyle aramaya uğraşırken, o sadece tek bir şey yaptı: Gidip makaleyi yurtdışında yayımlayan Harvard Üniversitesi'ne kısa bir e-posta gönderdi ve şak!, on beş dakika sonra aradığım yazı önümdeydi. Yazın sıcağında, herkes bayram gezmesindeyken, kapandığım atölyemde masa başında çaresizlikle bunaldığım bir anda, nasıl bir huzura kavuştuğumu inanın kelimelerle tarif etmem mümkün değil. Tahir, çok teşekkür ederim.

Lise arkadaşlarımdan gördüğüm tek destek bu değildi elbette. Her türlü ortamın "komiseri" olmayı başaran sevgili dostum Orhan Kartal, daha önceki kitapların basımından sonra onların yeni baskılarında kullanılmak üzere bana düzeltme notları göndermekle kalmadı, elinizdeki bu cildin de basım öncesi taslak metinlerini parça parça okuyarak düzeltmeleriyle katkıda bulundu. Öyle ki, bazen akşam gönderdiğim bir metni gece posta kutumda notlarıyla beraber iade edilmiş buldum. Orhancığım, hakkını nasıl ödeyebilirim, bilemiyorum. Emeğine ve ayırdığın vakte çok teşekkür ederim. Not: Bu "bazen akşam gönderdiğim bir metni gece posta kutumda notlarıyla beraber iade edilmiş buldum" cümlemi inşallah sevgili editörüm Mesut Varlık da –en az iki kere– okumuştur![1]

Sadece eski dost çevremden değil, okurlarımdan, yani yeni dost çevremden de çok destek gördüm ve kendimi bu konuda

1 Evet, okudum ve cümlede editör müdâhalesini gerektirecek bir şey görmediğim için bu nota pek bir anlam veremedim. Orhan Bey'e şahsi şükranlarımla ;) (e.n.)

oldukça şanslı hissediyorum. Yayımlanmış kitaplarımın içlerinde yer alan ve gözümüzden kaçmış ama düzeltilmesi gereken yazım hatalarını vakit ayırıp emek harcayarak bana bildirmekten yüksünmeyen sevgili okurlarım Bülent Ay Beyefendi ve Canan Gülenç Hanımefendi'ye, bu bağlamda şükranlarımı ifade etmek istiyorum.

"Yeni medya" diyebileceğimiz sosyal medya sayesinde aldığım desteği de ayrıca belirtmek isterim. Hümeyda Ok Hanımefendi, antik Yunanca konusunda Instagram'dan yolladığım bitmek bilmeyen soruları bıkmadan cevaplayarak bana bu kadim dil konusunda yol gösterdi. Twitter'da keyifle takip ettiğim ve şansıma, yüz yüze tanışma fırsatı da bulduğum değerli insan Burçin Aydoğdu Beyefendi, hukuk konusunda ettiğim-edebileceğim iki kelamın doğru olabilmesi için sorularıma üşenmeden cevap verdi. Hümeyda Hanım ve Burçin Bey, yardımlarınız için teşekkür ediyorum.

Radyo programlarım zamanından beri varlığını hep yanımda hissettiğim Özcan Geçer Bey'den de özellikle bu teşekkür bölümünde bahsetmeliyim. Doğudaki Hıristiyan yaklaşımları (inanç sisteminin kaynağındaki yaklaşımlar, diyebiliriz), bazı isimlerin bu bağlamda, yani Süryanice ve Aramice telaffuzları konusunda içerik ve biçim olarak size ilerdeki sayfalarda aktarmaya çalışacaklarımı zenginleştiren katkılarda bulundu. Özcan Beyciğim, çok teşekkürler.

Tabii ki şimdi bunları yazarken Eda Öztürk'ü de anmadan olmaz. Gerek beraberce gerçekleştirdiğimiz *Osmothèque* ziyareti sırasında, gerek bazı mesajlarıma usanmadan verdiği uzun uzun yanıtlarla, gerekse basında yer alan makalelerindeki paylaşımlarıyla elinizdeki kitabın "Ars Gratia Artis—Sanat Sanat İçindir" bölümünde kendisi bilmese de etkisi var Eda'nın. Edacığım, çok teşekkür ederim. Şimdi bunu okuyunca panikleme ama koku ve sosyal bilimler ilişkisi sözkonusu olduğunda, gerçekten senden beklentimiz büyük.

Bir kocaman teşekkür de 2015-2016 döneminde, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde vermekte olduğum "Koku ve Duyuların Kültürel Tarihi" dersine katılan yüksek lisans öğrencilerimden

kanaries.com

Eşref Kalkmaz'a. Elma kokusu ve Halepçe Katliamı ilişkisi, bu kitabın "Toplama Kampları" bölümü içinde yer aldıysa, Eşref Bey'in dönem sonu ödevi sayesinde olmuştur.

Dört paragraf önce çaktırmadan laf geçirdim diye editörüme teşekkür etmeyi atlayacağımı sanmayın. Evet, Mesut Varlık'la kitap hazırlanma süreçlerinde sürekli hırlaşıyoruz ve bunu da kimseden saklamıyoruz. İşin ilginci, ortada kitap filan olmadığında ilişkiler güllük gülistanlık. Demek ki çalışmanın eş anlı tarafları olmak ikimizi de geriyor, bu gerilimden de tatlı hırlaşmalarımız doğuyor. "Tatlı hırlaşma" derken, bunu belki de "soğuk sessizlik dönemleri" diye adlandırmak daha doğru olur. Ancak iğne-çuvaldız ilişkisini atlamayalım: Bu hırlaşmalarda benim "çok acil, hemen, şimdi, hatta dün" şeklindeki taleplerim kadar, Mesut'un "haftaya, öbür aya, gelecek seneye, sonraki yüzyılda inşallah"[2] yaklaşımının da etkisi var. Ne olursa olsun, bu aslında birlikte gerçekleştirilen bir çalışmanın iki ayağı tarafından da içselleştirilmiş olduğunu gösteriyor. Yani şöyle düşünebiliriz; umurlarda olmasa, neden gerilim olacaktı ki? Mesutçuğum, katkıların ve yönlendirmelerin için çok teşekkür ediyorum. Sık dişini, hepi topu bir cilt kaldı :)

Elbette bu teşekkür bölümünde ismini saymayı unuttuklarım olmuştur. "Hafıza-i beşer nisyan ile maluldür" diye boşuna dememişler. Şuna emin olunuz ki unutulmanın sebebi onlar önemsiz oldukları için değil, tamamen benim beynimin hafıza modülünün çalışmasıyla ilgilidir. Varsa böyle yapıp da atladığım isim, peşinen özür dilerim.

Peki, şimdi bütün bu satırları toparlayıp bir de "büyük resme" bakalım: Bu teşekkürler ne için ediliyor? Anılan isimlerin bu kitabın hazırlanma sürecindeki katkıları nedeniyle. Peki, bu kitap kimin için hazırlandı, kimin için yazıldı ey sevgili okur? Elbette senin için. Elinde olduğuna ve bu satırları okuduğuna göre, sen de önce bu kitabın bedelini harcama bütçene dâhil ettin, devamında ve daha önemlisi, hayatının bir bölümünü bunu okumaya ayıracaksın. En büyük teşekkür de bu tercihin için sana geliyor...

2 Bütün gerçekleri *Kokular Kitabı – Bonus – Anılar* başlıklı beşinci ciltte tüm açıklığıyla yazıciim efendim :) (e.n.)

tonguras.com